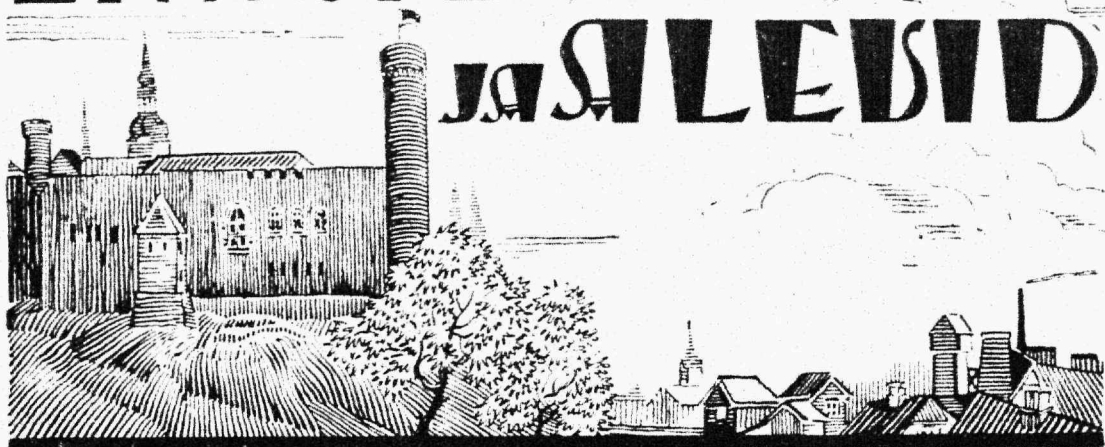

LINNAD JA ALEVID

«EESTI LINNADE LIIDU HÄÄLEKANDJA»

Väljaandja: Eesti Linnadeliit, Tallinnas. Vastutav toimetaja: V. Smetanin.
Toimetus ja talitus: Eesti Linnadeliit, Tallinn, Pikk 6.

Ilmub 10 korda aastas.

VII aastakäik.

Numbri hind 25 senti.

Nr. 1

Aprill

1934

SISU.

Lastekasvatus-toetusfondi loomine ja alimentide kättesaamise kindlustamine —
A. Maramaa.

Tervishoiuliste olude arenemine Tallinnas — *Dr. M. Püümann.*

Narva jõe veetee korraldamise küsimus
a. a. 1645—1657. — *Mag. A. Soom.*

Riigikohtu otsuseid.

Kroonika.

„Linnad ja Alevid“

Eesti Linnadeliidu häälekandja

ilmub 1934./35. a. VII aastakäiguna, avaldades artikleid ja teateid nii kodu- kui välismaade linna- ja aleviomavalitsuste korraldusest ja elust, tutvustades nende kavatsuste ja saavutustega jne.

Ajakiri ilmub 10 korda aastas.

Numbri hind 25 s. Aastakäik (10 nr.nr.) — kr. 2.50

Saadaval ka vanemad aastakäigud.

Toimetus ja lalitus: Eesti Linnadeliit, Tallinn, Pikk 6

Telefon 431-58.

LINNAD JA ALEVID

EESTI LINNADELIIDU HÄÄLEKANDJA

Väljaandja: Eesti LinnadeLiit, Tallinnas --- Vastutav toimetaja: V. Smetanin

No 1	Toimetus ja talitus: Eesti LinnadeLiit, Tallinn. Pikk 6, telefon 431-58.	1934
VII RAASKÄIK	Ilmub 10 korda aastas. Numbri hind 25 s.	Aprill

Lastekasvatuse-toetusfondi loomine ja alimentide kättesaamise kindlustamine.*)

A. Maramaa.

Viljandi linnapea.

Need kaks küsimust on linnadele ja aleveile vanad tuttavad küsimused. Linnapäil ja hoolekandeosakonna juhatajail tuleb teha tegemist nende küsimustega igapäev. Igapäev käib linna- ja alevivalitsusis emasid, kes paluvad endale lastekasvatamiseks toetust. Eesti LinnadeLiidule on aga need küsimused uued. Kunagi varem pole Eesti LinnadeLiitus neist küsimusist kõneldud enam kui ainult möödaminnes. Teised tähtsad küsimused on nõudnud kõik tähelepanu endale.

Aga tänapäeval need kaks küsimust rõhuvad enam kui kunagi varem. Nad otse tungivad päevakorradele.

Mis emad ja lapsed need on, kellest siin nimetatud küsimuste all tuleb kõnelda?

Need on emad, kel pole meest. Mees on kas surnud, lahutatud, lihtsalt läinud ära ja jätnud naise maha või pole mehega üldse veel abiellunud ametlikult, vaid mehega saadud laps väljaspool ametlikku abielu.

Need on lapsed, kelle eest pole hoolitsemas isa, vaid ainult ema. Kui sel emal pole aga mingeid varandusi, ta end ja lapsi peab toitma vaid oma igapäevase teenistusega, siis võib igäüks praegusel raskel majanduskriisi ajajärgul kujutella, kui vilets ja raske on selliste emade ja laste elu. Korralikus perekonnas, kus lastel on ema ja isa, talitab ema kodu, on päevad kui ööd laste juures, isa aga teenib palka, millest perekond elatub. Isata perekonnas peab aga ema üksinda tegema kõike, hoolitsema kõige eest. See on aga praegusel ajal võimatu. Kui sellised isata

perekonnad siiski veel elavad, siis pole see elamine, vaid pikaldane hävimine. Toll tollilt, samm sammult rõhuvad puudus ja nälg ja matavad emad kui lapsed!

Aga meil ju abistatakse selliseid isata perekondi. Meil on lasteabikomiteed, kes annavad lastele lõunat — suppi ja leiba. Mõned lapsed on saanud rõivaid ja jalatseidki. Meil annavad riik ja omavalitsused isata lastele (alates kahe lapsega) rahalist toetust. Meil on lastekodud, kuhu üle riigi on kogutud sadajad isata, emata lapsed. Üle riigi kulutame lastehoolekandeks 1 500 000 kr. Kas sellest pole küllalt?

Ei, kaugeltki pole sellest küllalt. Lasteabikomiteed töötavad ainult talvel. Rõivaste ja jalatsite andmine on vaid juhuslik. Rahaline toetus, mida annavad riik ja omavalitsused, on liiga väike, läbisegi 3 kr. kuus igale lapsele. (Emad, kel üks laps, ei saagi toetust.) Ainult lastekodus on laste eest hoolitsemine korralik ja hea, isegi nii hea, et ühelegi lapsele vaesemas perekonnas, ka seal, kus on isa, ei saa osaks kõike seda, mida saavad lapsed lastekodus. Neile lastekodude lastele ei tuleks olla kade, kui seal hoole all oleks terved lapsed, kellest loota terveid ja elujõulisi kodanikke. Kahjuks peame aga teadma ja tunnustama, et suurem hulk lastekodude lapsi on juba enne lastekodusse sattumist invaliidid, parandamatud invaliidid, alaväärtuslikud kehaliselt ja vaimsetl.

Üldse peame tunnustama, et meie lastehoolekannepole juhitud plaanikindlast soovist ja tahtest kasvatada lastest terveid ja elujõulisi kodanikke. Meie laste-

*) Kantud ette ELL esindajatekogu koosolekul 11. veebruaril 1934 Tallinnas.

hoolekannet juhib paratamatus. Häda, puudus, nälg, haigused käivad ees, hoolekanne longib nende järel ja korjab üles neid lapsi, kes langenud häda, puuduse, nälja ja haiguste ohvriks. See on hiljaksjäänud hoolekanne. See ei anna enam tagajärgi. Sageli on selliseks hoolekandeks kulutatud raha lihtsalt mahavisatud. Sellist hoolekannet õigustab üksi veel inimlikkus, mitte aga mingi riiklik mõte.

Kui meie lastehoolekanne tahab taotella riiklikke sihte ja ülesandeid, siis tuleb tal jõuda ette hädast, puudusest, näljast ja haigusist, mis varitsevad vaesemate perekondade lapsi. Siis ei tule piirduda üksi isata ja emata laste eest hoolitsemisega, vaid tuleb võib-olla mõelda kõigi vaesemate laste abistamisele.

Kui palju on meil üle riigi emasid ja lapsi, kes vajavad hädapärast abistamist?

Vastamiseks sellele küsimusele puuduvad meil andmed. Aga neid andmeid tuleb koguda kiires korras.

Et saada osalistki pilti puudustkannatavate emade ja laste arvust, avaldagem siin mõningaid andmeid, mis kogutud Eesti Linnadeliidu büroo poolt meie linnade tööborsidel registreeritute kohta. Neil andmeil on me linnades:

Leski ja lahutatud				Vallas-				Abielulisi			
emasid											
1	2	3	üle 3	1	2	3	üle 3	1	2	3	üle 3
lapsega											
608	272	111	33	398	100	26	12	513	410	219	170

Seega on me linnade tööborsidel registreeritud puudustkannatavaid emasid järgmiselt:

Leski ja lahutatud emasid	1024
Vallasemasid	536
Abielulisi emasid	1312

Kokku 2872

Lapsi on neil emadel järgmiselt:	
Leskedel ja lahutatud emadel	1617
Vallasemadel	724
Abielulisil emadel	2670

Kokku 5011

Kõik need 2872 ema otsivad enestele ja lastele tööd ja leiba tööborside kaudu. Aga see on harilik nähe igalpool, et tööandjad ei palka lastega naisi. Maale põl-

lutööle näiteks nõutakse kuu-, poolaasta- ja aastateenistusse ainult lasteta naisi. Lastega naisile jääb ainult juhuslik ja hädaabitöö. Aga millist hädaabitööd korraldada naisile talvel? On korraldatud õmblustöid, nimelt on parandatud kaitsevæeosis sõdurite rõivaid. Aga seda tööd jätkub ainult väikesele osale. On korraldatud mullatöid. Aga mis mullatöö tegija on naine kui maapind on porine või külmunud. Mis mullatööline on naine, kel lapsed kodu üksinda, järelevalveta. Ta on sageli poolnäljas, sest toidunatukest tuleb säilitada lastele. Ta on sageli öösel magamata, sest tuli valvata haige lapse juures. Naiste selline talvine hädaabitöö sarnleb hukkamõistetud sunnitööliste tööle. Aga sedagi tööd ei jätku kaugeltki kõigile. Ja kunas ongi eesti naine varem teinud sellist „sunnitööd“?

Ei, naiste ja laste sellise abistamisega ei saa me kuigi kaugele. See pole ei abistamine ega ka töö.

Milline väljapääsutee on olemas, mis viiks välja sellisest raskest olukorrast?

Teid on kaks ja mõlemad on Vabariigi Valitsuse käsutuses.

Üks ja esimene tee on — kohustada kõiki isasid — ükski laps pole ju isata — toitma, katma ja kaitsma oma lapsi. Praegu aga jalutavad isad muretult ringi ja lasevad emasid üksi orjata.

Kogutud andmeil on me linnades 743 vallas- ja lahutatud ema. Neist on ainult 69-le mõistetud välja alimendid. Ja teadkem, et neist 69 isast maksavad alimente ainult 3 (loe: kolm!). Teised kõik tõrguvad maksmast. Ja pole vabariigis õigust ja võimu, kes sunniks isasid maksma.

Täie õigusega võime öelda, et alimendite saamine on meil otse võimatu. Tõsi, meil on olemas seadus, mis lubab nõuda alimente. Aga see kohtutee on äärmiselt pikk ja raske. Protsessid kestavad aastaid ja on väga kulukad. Sellest siis tulebki, et üle 90% emasid ei nõuagi alimente. Nad ei oska, ei jõua nõuda.

Veel raskem ja vaevalisem kui seda on alimendite nõudmine, on alimendite kättesaamine. Täitmisleht antakse kohtutäituri kätte. Aga kohtutäitur saab midagi võtta ainult sealt, kus on nähtavat varandust. Aga harilikult mehed, kel maksata alimente, ei pea varandust enda nimel. Jääb järele veel mehe isiklik teenistus. Aga sellelegi ei hakka peale kohtutäituri hammas. Mees seisab küll teenistuses,

aga peremees tunnustab, et mees on palga saanud ette, või teenib kõhutäie ja korteri eest, või teenib oma võlga tasa, või midagi muud.

Kui siin oleks tegemist paari-kolme inimesega, siis võiks sellist korda kannatada. Aga siin on tegemist 743 emaga, kel 1024 last. Seepärast lubatagu öelda, et alimentide asjus valitseb meil kuulmatu korralagedus, mis kõigutab usku ja lugu pidamist riigi ja kohtu võimuse.

Aga nii ei tohi see enam kesta. Alimentide ja igasuguste elatusrahade nõudmise protsesside käiku tuleb lihtsustada ja kiirustada. Omavalitsusi tuleb kohustada abistama emasid nõuga ja jõuga alimentide nõudmisel. Alimentide nõudmise protsessid vabastagu igasuguseist kohtu- ja riigimaksudest.

Kui alimendid on mõistetud välja ja kohtuotsus astunud jõusse, kantagu vastav otsus alimentidemaksja tööraamatusse. Iga tööandja olgu kohustatud igal palgamaksmisel pidama kinni vastava osa palgast alimentide tasumiseks ja saatma selle alimentidemaksja kulul alimentidesaaja elukoha omavalitsusele väljamaksmiseks alimentidesaajale.

Ei seisa aga alimentidemaksja kuskil teenistuses ja pole tal ka varandusi, millest saaks nõuda alimendid, siis mõistetaguga alimentidemaksja sundtööle ja peetagu kinni tema sundteenistusest alimendid.

Teine tee on — asutada lastekasvatustoetusfond. Sellest fondist saaks igakuist lastekasvatustoetust iga ema, kellele seadused ja määrused annavad seks õiguse.

Aga kust peab tulema raha sesse toetusfondi?

Elementaarseim õiglasmõiste õpetab meile, kust peab tulema raha. Küsigem, miks peavad kodanikud, kel on lapsi, kandma lastekasvatamise rasket kohustust, aga teised kodanikud ei kasvata ainustki last, ei kannu mingit kohustust

laste kasvatamise alal? Miks peab mõni vaene lesknaine kasvatama üles kaks-kolm last, aga mõnelgi rikkal pole ainustki last? See pole õiglane. Lastekasvatamise kohustus on riiklik kohustus. See peab olema jaotatud võrdselt kõigi kodanikkude vahel 30.—60. eluaastani. Kel omal pole lapsi, sel tuleb maksta lastekasvatustoetusfondi. Kel on lapsi vähem kui perekonnale on nähtud keskmiselt ette, sel tuleb maksta puuduvate laste eest. Sest milline õigus on näiteks kodanikul, kel pole lapsi, saada osa kõigist hüvedest, mida riik võimaldab kodanikele. Milline õigus on nõuda näiteks sõja korral lasteta kodanikul, et riik mobiliseeriks noormehed ja saadaks nad oma elu ja verega kaitsma rahvast ja ta varandusi. See õigus tohib olla ainult sel, kes kannab tegelikult lastekasvatamise riiklikku kohustust, või maksab selle kohustuse heaks.

Seks, et teostada ülalavaldatut:

1. Tuleb anda uus alimentideseadus, mis kiirustaks, hõlbustaks ja kergendaks alimentide nõudmise protsessi ja kindlustaks väljamõistetud alimentide kättesaamise.

2. Tuleb anda lastekasvatustoetusfondi-seadus, mis kohustaks kõiki terveid kodanikke 30.—60. eluaastani teatud varandusliku ja perekonnaseisu juures võtma osa lastekasvatamise kohustusest, kasvataes lapsi tegelikult või makstes lastekasvatustoetusfondi heaks. Sellest fondist aga makstagu igakuist toetusraha igale emale, kellele seadused ja määrused annavad seks õiguse.

3. Tunnustada mõlemad seadused, s. o. alimentide ja lastekasvatustoetusfondi, kiireks ja nõuda nende rutulist avaldamist ja elluviimist.

4. Tööraamatusse tuleb lubada märkida kohtuotsusega väljamõistetud alimendid ja kohustada tööandjaid pidama neid kinni alimentidemaksja töötasust.

Tervishoiuliste olude arenemine Tallinnas.

Dr. M. Püümann.

I. E l a m u d.

Praegusel ajal, kus me pealinna tervishoiuline seisund on tõusnud võrdlemisi kõrgele tasemele, pole ülearune heita pilku tagasi ja vaadata lühidalt, milline oli Tallinna tervishoiuline seisund linna asu-

tamisest peale ja millist konarlikku teed mööda tervishoiu arenemine oli sunnitud sammuma, et jõuda praeguse seisundini.

On arusaadav, et vastavate allikate puudulikkuse tõttu on raske saada täiesti täpset ja selget pilti Tallinna tervishoiu-

liste olude arenemise käigust, kuid ka olevad materjalid lubavad esitada mõndagi, mis meid veel tänapäevalgi võib huvitada.

Millises seisundis olid tervishoiulised olud meie esivanemate juures enne iseisvuse kaotamist, on väga raske öelda, sellest pole säilinud mingeid kirjalikke tõendusi ja seda võib ainult ligikaudu oletada, võrreldes neid teiste rahvaste omadega, kel sellekohased andmed on täielikumad.

Nagu teada, vallutasid taanlased meie esivanemaile kuuluva Lindanisa maalina 1219. a. ja asusid selle asemele kohe endid kindlustama, ehitades Toompea lossi ja kindlustades teda tolleaegsete nõuete kohaselt.

Taanlased olid Tallinna peremeesteks peale lühikese vaheaja (1227.—1238. a. valitsesid Tallinna mõõgavennasteordu) 1346. aastani, mil nad Tallinna müüsid tol ajal võimsale Saksa ordule. Peale Saksa ordu lagunemist langes Tallinn 1561. a. Rootsi valitsuse alla, rootslased olid omakord sunnitud Tallinna 1710. a., peale lühiaegset piiramist, loovutama venelasile, kelle võim siin langes 1918. a.

Nagu sellest näha, on Tallinna valitsemisega mitu peremeest ja igapäevast valitsust ajal on Tallinna omavalitsus, peale muu, teinud mõndagi ka linna tervishoiu alal.

Peale Toompea lossi ja lossile kuuluvate tarvilikkude hoonete ehitamise hakati ehitama elamuid Toompeal sõjaväevõimudele ja ametnikele. Alllinna hakati elamuid ehitama 1228. a., millist aastat võib ka pidada alllinna asutamisaastaks. Esimesed majad ehitati Vestfaaliast ja Saksamaalt sisserännanud käsitöölise poolt.

Algul ehitati elamud puust, kuna kõrvalhooned — aidad ja tallid — kivist. Kuid sagedate tulikahjude tõttu, mille tagajärjel hävis vahest terveid linnaosi, hakati ikka rohkem ja rohkem ehitama ka elamuid kivist. Suuri tulikahjusid on Tallinnas olnud õige mitu. 1288. a. hävitas tuli peaaegu kogu linna. Teine suurem tulikahju oli 1433. a., kus isegi hävisid eeslinnad ühes aitade ja suvilatega; 1533. a. põlesid maha peaaegu kõik majad, kusjuures suure tuulega sädemeid kandus Sauna tänavale, kus põlesid maha mõned majad. 1581. ja 1684. a. oli Toompeal jälle suuri tulikahjusid, kus palju elamuid langes tuloeroaks. Need suured tulikahjud olid või-

malikud seetõttu, et polnud korralikku veivarustust, kuid peamiselt seepärast, et majad olid ehitatud puust ja tulemüürita, milline asjaolu soodustas tule kiiret levimist kitsail tänavail. Vaatamata sellele, et linnaomavalitsuse poolt olid tol ajal juba antud määrused, et iga maja juures peab olema käepärast pangetäis vett ja igäüks on kohustatud tulikahju puhul ühes pangetäie veega tõttama appi — ei aidanud see väga palju. See, kelle majas tuli puhkes — kas ta oli süüdi või mitte — oli sunnitud maksma trahvi või maksujõuetusel lahkuma linnast. Muuseas anti Pärnus süüdlasele — kui see oli eesti soost kodanik — 50 vitsahoopi, saksa soost kodanik pääsis rahatrahviga või linnast väljasaatmisega. Kas Tallinnas süüdlasele tulikahju tekkimises anti ka vitsu, pole olnud võimalik selgitada.

Esimese alalise tuletõrjekomando asutas XVIII sajandil mustpeadevennastus ja sellest ajast peale hakati rohkem organiseeritult ja edukamalt võitlema tulikahjude vastu. 1862. a. asutati Tallinna vabatahtlik tuletõrjeühing ja 1873. a. ehitati Vene turu äärde linna pritsimaja ja asutati linna tuletõrjekomando. Peale nende on Tallinnas praegu veel 13 tuletõrjeorganisatsiooni.

Nagu tähendatud ülal, hakati elamute ehitamiseks tarvitama rohkem kivimaterjali, nii et XIV sajandil oli juba kivimaju kui mitte rohkem, siis igatahes sama palju kui puumaju. Majad olid korstnaga. Harilikult koostus elutuba ühest soojast toast, mida talvel köeti, ja ühest ehk kahest külmast toast, mis olid alati kütmata ja milles võis eluneda vaid suvel ja mis talvel kasustati panipaigana. Kuid oli ka kortereid, kus soe, köetav tuba puudus täiesti ja elanikud olid sunnitud läbi aasta, ka talvel, elunema külmis tubades. Nii viisi olid sunnitud elunema muidugi vaesemad rahvakihid, kuna jõukamail oli võimalus soetada omale korterit, milles oli vähemalt üks köetav tuba. Ametnikkude korterid koostusid tavaliselt ühest soojast, köetavast ja ühest või kahest külmast toast. Käsitöölise korterid koostusid harilikult ühest või kahest toast, millest talvel köeti ainult ühte. Köetava toa põrandapind nii ametnikkude kui ka käsitöölise kortereis oli ligi 4 ruutsülda ja tubade kõrgus oli 2,5—3 m. Aadlisesusest elanikkude ja rikaste kaupmeeste korterid koostusid tavaliselt 3—5 toast, mille kõrgus oli 3—4 m.

Milliseis elamuis elunesid tol ajal talupojad maal, on väga raske teha kindlaks, mingit kirjalikku tõendist pole selle kohta säilinud; siin võib vaid teha ligikaudseid oletusi. Muuseas oli 1415. a. lubatud Habersti lähedal elunevaile kalameestele ehitada mererannas maa sisse puu- ja kivihurtsikuid, mille pikkus ei võinud olla üle 2 ja laius üle $1\frac{1}{2}$ sülla. 3 palgi kõrguselt võis ta kerkida üle maapinna ja pealt oli lubatud katta hurtsikut turbaga. Kas talupoegade elamud erinesid palju kalameeste omist, on raske öelda.

XV sajandil polnud Tallinnas veel igal majal klaasaknaid, klaaside aset täitis pergament. Kivielamud ehitati tavaliselt kahekordsed — suure avara eeskoja ja suure pööninguruumi ja kõrge, terava katusega. Selliseid maju on Tallinnas näha veel tänapäevalgi. Katuse tänavapoolsesse otsa paigutati tuulesuunanäitaja, mis oma edasi-tagasi liikumisega tekitas isesuguseid helisid. Majul polnud tavaliselt tänavapoolsel külil aknaid, peale ühe väheema, mille kaudu võis jälgida tänavaelu. Elutoad olid maja õue- või aiapoolsel küljel, kuhu olid paigutatud ka aknad. Sellisesse majja võis pääseda tänavalt ainult tugeva kitsa ukse kaudu — esiteks eeskotta ja sealt kas esimese korra korterisse või mööda laia puutreppi teisele korrale. Eeskojast viis uks ka õuele, kus eraldi majas elunesid harilikult teenijad ja muu alamrahvas. Köögiks tarvitati eeskojast eraldatud väikest poolpimedat ruumi. Nii oli tänavapoolne majasein väga lihtne ja ei äratanud millegagi erilist tähelepanu. Õuepoolsed korterid, eriti jõuka rahva omad, olid väga mugavad. Selline ehitamisviis oli tol ajal tarvilik ja ta pakkus sõdade ja rahutuul ajal elanikele väga head kaitset. Eeskojast viis kivitreppli mööda uks maja all olevasse keldrisse. Suured pööninguruumid ja osalt ka avar eeskoda — eriti vanemal ajal — tarvitati igasuguseks panipaigaks — eriti teraviljahoiukohaks. Sellekohaseid seadeldisi, mille abil igasugust kraami vinnati tänavalt otsekohe ülesse, on näha veel praegugi paljudel majul. XIV sajandi teisel poolel avaldati linnaomavalitsuse poolt sundmäärus, mille järgi seespool linnamüüre ja mere ääres asuvais aedades ei lubatud püstitada puuehitisi ja 1428. a. algul täiendati seda määrust veel järgmise lisandusega: „puuelamud ja muud keelatud ehitised peavad nelipühiks olema linna seest kistud maha ja koristatud ära,

vastasel korral karistatakse ehitiste omanikku 10 margaga“. Kuid nähtavasti ei täidetud seda määrust, vastasel korral jääb arusaamatuks kuidas võis 1433. a. tekkida nii suur tulikahju, mis hävitas suurema osa linna. Osalt on ses süüdi peale puumajade ka see asjaolu, et katused olid laudadest, nii näiteks oli Niguliste kiriku katus veel XV sajandi lõpust ja vaskplekiga kaeti ta alles 1514. a.

Majade arv seespool linnamüüre on jäänud peaaegu samaks, mis ta oli keskajalgi, ainult üksikud majad on ümberehituse tõttu ühendatud. Ka XVI ja XVII sajandil ehitati maju samasuguste plaanide järgi, nagu XIV sajandil ja vaadati selle järele, et katus oleks küllalt kõrge; see pidi olema sama kõrge kui seinadki, ehk veelgi kõrgem, kuid kunagi mitte madalam. Majad olid ehitatud tihedalt üksteise kõrvale. Majade ees olevaile treppidele olid mahutatud istepingid, kus õhtuil, eriti soojal ajal, kogu perekond veetis aega ja nautis tänavaelu. Need trepipedalised ehitised — verandad püsisid XIX sajandi alguseni, kus nad järjest kasvava rahvaarvu ja suurema liiklemise tõttu kitsail tänavail osutusid tülikaks ja selleaegse kindralkuberneri markii Paulucci' käsul koristati. Viru, Vene ja Rataskaevu tänaval säilisid nad kõige kauemini. Markii Paulucci, sõites mööda Tallinna kitsaid tänavaid ühes saatjaskonnaga, lasi kirjutada aasta numbri ühele või teisele ehitisele, mil seda pidi lammutatama. Muuseas käskis ta ka Niguliste tänaval veel praegugi säilinud Fick'i apteegil lammutada pool maja, mida majamanik ei täitnud ja mille tagajärjel tekkis suur kohtuprotsess ja et võitjaks selles protsessis ei jäänud markii Paulucci, võib praegu veel näha oma silmaga iga tallinlane.

Ka XVIII sajandil ja IX sajandi esimesel poolel püsis Tallinna majul ja elukortereil vana, keskaegne ilme, kuid XIX sajandi teisel poolel tekkis vanalinna majade ümberehituste alal korralagedus. Linnaomavalitsuse poolt lubati ehitada vanu maju ümber ajakohasemaks ja ümberehituste juures tarvitada uut stiili, ehk õigem öelda, ei mingit stiili ja selle tagajärjel näeme, et vanade kitsaste ja kõvate tänavate äärde on kerkinud igasuguseid maitsetuid, stiilivaeseid ehitisi, mis ähvardavad kaotada täielikult vana ilusa gooti stiilis ehitatud hansalinna ilme. Ainult viimasel ajal on hakatud vanalinna

piires ümberehituste juures panema rohkem rõhku sellele, et säilitada vana-Tallinna ilmet, olgugi et seda on raske teostada praegusaja ehitustehniliste nõuete kohaselt, mida tuleb tõsiselt kahtseda.

Mis puutub puust ehitatud majusse, millest oli rikas nii taani kui ka ordu aja esimesel poolel Toompea, samuti ka all-linn, siis olid need 1- ja 2-kordsed kerged ehitised, tulemüürita, mistõttu tekkisidki suured tulikahjud, nagu nägime ülal. Puumajad tõrjuti ajajooksul linna müüride vahelt välja ja neid võis ehitada eeslinnades, samuti puust ehitati ka suvilad linna ümbruses. Puumaju eeslinnades ähvardas alati mahapõletamine, mida ka armutult tehti vaenlase lähenemisel, et vaenlasele mitte anda peavarju. Eeslinnade mahapõletatud majade elanikud otsisid peavarju linna müüride vahelt, mis tekitas linnas korterikitsikust, ja pole ime, et neil juhtumeil nakkushaigused leidsid soodsa pinna levimiseks. Eeslinnade viimased mahapõletamised olid 1710. a. enne Tallinna piiramise algust venelaste poolt. Vene ajal hakati ehitama puumaju, mis tervishoiuliselt jätavad väga palju soovida. XVIII sajandil ehitati peamiselt ühekordseid maju, kuna XIX sajandi esimesel poolel ja keskel tekib juba kahekordseid puumaju. Millised need puumajad olid ja on, selgub kui vaadelda lähemalt näiteks Jõe tänaval asuvaid maju ja elukortereid.

XIX sajandi teisel poolel ja käesoleva sajandi algul püstitatud majad on kasarmulaadilised, suuremaltjaolt 2-kordsed, mida läbivad keskelt koridorid. Mõlemal pool koridori on paigutatud 1-toalised elukorterid või kööktoad, nii et nelja või enam arvu elukorterite ukseid avanevad koridori, kus puutuvad üksteisega kokku kogu majakorra elanikud, mis põhjustab igasuguseid arusaamatusi, eriti lasterikaste perekondade vahel. Sellise korteri elanikul pole oma kodu tunnet, rääkimata veel igasuguseist muist tervishoiuvastasteist pahedest. Kuid viimaseil aastail, eriti meie riigi iseseisvuse ajal, on olukord puumajade püstitamisel muutunud palju paremaks. Seks on palju aidanud kaasa riigi ja omavalitsuste poolt antud ehituslaenuga püstitatud majad, kus oldi sunnitud täitma teatavaid tervishoiulisi ja ehitustehnilisi nõudeid. Peale selle pole jätnud avaldamata oma mõju ka väikekorterite ehitusühingud, mis oma enam-vähem tervishoiunõudeile vastavate elu-

korterite ehitamisega on mõjutanud ka teisi ehitajaid. Viimaseil aastail ehitatud puumajus on koridorid kadunud ja korterielanik võib ees- või trepikojast pääseda kohe oma korterisse, ilma et ta puutuks kokku teiste majaanikudega. Ka on korteri siseehitus palju otstarbekohasem. Suurema põrandapinna tõttu on võimalik ehitada näiteks 2-toalises korteris eraldi esikut, kööki ja isegi vannituba, omaette väljakäigukohta. Mida aga veel peab kriipsutama alla, eriti tervishoiulisest seisukohast, on see asjaolu, et viimaseil aastail ehitatud majus on keldrikorral ehitatavate elukorterite arv vähenenud aasta-aastalt. Nii oli 1929. a. ehitatud elukortereist 11,1% keldrikorral, kuid järgnevatel aastail väheneb aasta jooksul ehitatavais majus keldrikorterite arv järjekindlasti. 1930. a. on keldrikorrale ehitatud 6,1%, 1931. a. — 1,5% ja 1932. a. — vaid 0,22% kortereist. 1932. a. on ehitatud 1841 elukorterit, neist asub keldrikorral 4.

Siinjuures peab tähendama, et korterite arvu vähenemisega keldrikorral uusis majus käib kaasas korterite arvu tõusmine katusekorral. Nii oli 1929. a. ehitatud kortereist 11,1%, 1930. a. — 10,1%, 1931. a. — 18,0% ja 1932. a. — 18,0% katusekorteid. Vaadatuna tervishoiulisest seisukohast on viimase korra korterid sama head, kui esimese ja teise korra omad. Ainult tulikahju mõttes on nad palju kardetavamad ja seepärast on tarvilik, et nad ka ehitustehniliselt oleksid laitmatud. On huvitav veel vaadelda, kui suure põrandapinnaga ja mitmetoalisi kortereid viimaseil aastail on ehitatud. Ühes sellega näitab see ka milliste korterite järgei on praegusel ajal suurim nõudmine. 1931. a. on Tallinnas ehitatud 1795 elukorterit, neist on 7,4% kuni 20-m², 24,0% — 20—30-m², 41,5% — 30—45-m², 16,7% — 45—60-m², 6,7% — 60—90-m² ja 2,2% — 90—135-m² põrandapinnaga.

1932. a. on ehitatud 1841 elukorterit, neist on 3,4% kuni 20-m², 20,1% — 20—30-m², 44,1% — 30—45-m², 18,4% — 45—60-m², 11,3% — 60—90-m² ja 2,0% — 90—135-m² põrandapinnaga.

Neist andmeist selgub, et Tallinnas ehitatakse elukortereid kõige rohkem 30—45-m² põrandapinnaga, selle järele 20—30-m² ja 45—60-m² põrandapinnaga.

Mis puutub tubade arvu elukortereis,

nev tabel, arvatuna %%:
siis annab selle kohta selge pildi alljärg-

Aastad	1-	2-	3-	4-	5-
	toalisi kortereid				
1928	39,5	23,4	23,5	8,0	2,7
1929	40,0	29,1	19,0	8,0	2,2
1930	34,9	37,7	19,2	5,3	1,7
1931	32,0	45,6	15,6	4,1	2,7
1932	24,0	51,3	16,4	5,6	2,0

Sellest tabelist selgub, et alates 1928. a. 1-toalisi elukortereid ehitatakse iga aastaga ikka vähem ja vähem, kuna 2-toaliste elukortereite arv suureneb järjekindlasti iga aastaga; ka ehitatud 3- ja 4-toaliste elukortereite arv näitab iga aastaga vähenemise tendentsi. 1933. a. on Tallinna 1-toaliste elukortereite arv suurenenud 8,5%, 2-toalised — 82,3%, 3-toalised — 52,5%, 4-toalised — 33,2%, 5-toalised — 15,5% ja 6-toalised — 10,3% võrra. Ka siin nähtub, et 2-toalisi elukortereid

on viimaseil aastail ehitatud protsentuaalselt kõige rohkem ja 1-toalisi kõige vähem. Siia juurde võiks lisada veel seda, et peaaegu kõigil 2-toalised elukortereid, mis ehitatud viimaseil aastail, on köök ja esik, ligi 75% ehitatud 2-toalised kortereist on kasustada vann ja omaette veeklosett, kuna 25% kortereist pole vanni ja veeklosett on ühine.

Vaatamata sellele, et uute elukortereite ehitamisel on märgata viimasel ajal tunduvalt paranemist, on Tallinnas siiski veel 66,9% 1-toalisi elukortereid alla 30-m² põrandapinnaga, 2-toalisi — 14,9%, 3-toalisi — 8,7%, 4-toalisi — 4,4%, 5-toalisi — 2,6% ja 6- ja rohkematoalisi — 2,5%.

Tervishoiuliselt halvimas seisundis on arusaadavalt keldrikorrakortereid ja neid oli Tallinnas 1931. a. aruande järgi 3318 — 1147 leibkonna ja 9474 elaniku-ga ja nende elanikkude varustamine parimate elukortereitega peaks küll olema Tallinna ehitustegevuse ülesandeks lähemal aastail. (Järgneb.)

Narva jõe veete korraldamise küsimus a. a. 1645—1657.

Mag. A. Soom.

Narva linna arhivaar.

(Järg.)

Nüüd vaadeldgem lähemalt, kuidas Narva raad, Fougd'ti Stokholmis olles, hakkas teostama tema peale pandud ülesandeid. Teatud algus oli, nagu nägime ülal, tehtud juba 1647. a. Oli nimelt lastud talupoegadel raiuda ja vedada töökohtale puumaterjal. Neist ehitati järgmisel aastal rae korraldusel 3 puusepa poolt 2 parve, mille abil kavatseti nähtavasti mõõta jõe ja mereranna sügavust. Seks lasti ka aegsasti punuda 200 sülda peenemat köit ja 2 ankrüköit ja valmistada sepal ankruid ja raudrehasid. Vististi tehti sama aasta suvel talupoegade abil suudmes mõnesuguseid töidki, sest linna tulude-kulude arves on kanne, millest nähtub, et talupoegadele on 8. juulil antud töö puhul 3 taalri 19 ööri eest õlut ja pürjermeister Cordt Pöppelmann'ile ja raehärra Heinrich Mundt'ile nende reidil viibimise puhul 4 taalrit. Kokku tõusid selleaastased kulud suudme süvendamise arvel ainult 77 taalrile 31 ööri vaskrahas. Seejuures põhnud küll arvestatud palku ja talupoegade tööpäevi, sest nende eest ei tulnud maksta rahas.

Paistab siiski, et suudmes senini tehtud töö polnud vähemaidki reaalseid tulemusi. Seepärast peab arvama, et kuna oodati Saksamaalt asjatundjat meistrit, siis enne selle tulekut ei kavatsatudki teha algust muulide ehitamisega, vaid tehti ainult vähemaid eeltöid. Et meistrit aga mõnesuguseil põhjusil (milliseil, pole teada) ei saadud, jäi töö viimaks hoopis seisma ja seisis koguni mõned head aastad, vaatamata isegi sellele, et a. a. 1649—1650 linnal olid kasustada seks erisummad aktiisituludest. Loomulikult hävisid aja-jooksul ka töiks hangitud abinõud ja materjalid. Lõpuks jäi täheldamata ka valitsuse hoiatus, et toetussumma kasustataks ainult süvendamise otstarbeks. Veel 1653. a. lõpul näeme Ingerimaa kindral-kuberneri Erik Stenbock'i kirjutavat Kristiinale, et narvalased on Narva jõe suudme süvendamise suhtes niivõrd loiid ja ükskõiksed, et see on, nagu ennegi, uhtliivaga maetud peaaegu täiesti kinni, olles veetele suureks kahjuks.

Narva jõe suudme süvendamise asemel, milline töö oli võrdlemisi kulukas, tek-

kisid Narva rael hoopis teised plaanid, mida juba Fougdt'i esimese Rootsisis viibimise ajal oli hakatud teostama. Taheti nimelt hankida linnale tarvilik arv vähemaid laevu, n. n. lossijaid („Löscher“), millega loodeti vedada kaupu reidil ankrus seisvailt kaubalaevult Narva ja ümberpöördult — siit väljaveetavaid kaupu jälle reidile. Mõni aasta varemalt oli kasutatud suurte laevade lossimiseks üüritavaid laevu. Eriti kasustati Soome laevu. 1643. a. näiteks maksti ühe üüritud lossija kaptenile laeva üüriks ja muiks kuludeks 80 taalrit kuus.

Katset lossimislaevade hankimiseks näeme rae poolt tehtavat juba 1643. ja 1644. a., kuid see polnud õnnestunud. Viimaks 1646. a. laskis Narva raad ehitada esimese lossija, 35-säilitilise mahuga, ja see maksus 3023 vasktaalrit. Laevale anti nimeks „Narva“. Arveis nimetatakse teda ka lihsalt „suureks lossijaks“. Järgmisel aastal laskis linn ehitada teise, vähema lossija, mis maksus umbes 900 taalrit. Uue laeva suurust ei mainita, kuid ta pidi olema tublisti väiksem kui „Narva“, arvestades nende ehituskulude vahet. Kaubanduse elavnedes oli tungiv tarvidus lossijate arvu veelgi suurendada. Nii 1649. a. ehitati koguni kaks uut lossimislaeva, mis kokku maksusid 2503 taalrit 30 ööri, ja järgmisel aastal veel üks vähem lossija, mis maksus 1020 taalrit. Viimane kandis nime „Jäger“. Teiste lossijate nimed olid: „Simpe“, „Bulle“, „Laxsz“ („Lachs“) ja ülalmainitud „Narva“.

Lossijate meeskonnad koostusid kaptenist, tüürimehest ja laevameestest (madruseist). Peale „Jägeri“ oli igal laeval kapten ja 4 madrust. „Narval“ üksi oli paaril aastal ka tüürimees ametis. Palka sai kapten 12—13, tüürimees 12 ja madrused 8½—9 vasktaalrit kuus. Seda maksti meeskonnale umbkaudu 10 kuu eest aastas. Tegelik navigatsiooniaeg oli vähe lühem, alates aprilli keskpaigast või mai algusest ja lõppedes novembri keskpaigas või lõpus, pikema sügise puhul ka vähe hiljem. Linna lossimislaevastik oli nüüd võrdlemisi arvukas. Siiski tuli veel mõnigi kord võtta abiks vähemaid Soome laevu.

Algul näis, et lossimislaevad võivad anda linnale isegi puhaskasu. Juba kolmanda tegevusaasta, s. t. 1648. a. lõpuks olid laevad nii palju teeninud, et ehituskulud olid juba ligikaudu kaetud. 1646. a.

võrdus brutotulu 249 taalri 16 ööri, 1647. a. — 1905 taalri ja 1648. a. — 3765 taalri 5 ööriga. Uute lossijate ehitamine 1649. ja 1650. a. aga koormas lossijate eelarvet korraga liiga tugevasti. Sellele lisaks laevad hakkasid nõudma kulukaid remonte ja mõni neist hukkus. Ehkki laevad teenisid tublisti, püsis puudu jääk siiski 1654. aastani. Sel aastal näitas lossijate arve juba netotuluna 1283 taalrit. Kuid laevusse paigutatud kapital ise oli vähenenud, nimelt oli 1653. a. hukkunud Narva Jaanlinna silla ehituse juures laev „Simpe“ ja järgmisel aastal müüdi „Jäger“ 849 taalri eest ära, sest ta nõudis rohkem kulu, kui teenis. 1656. ja 1657. a. oli rahutu sõjaaeg, mil Narva kaubanduse peaaegu seisis. Nii 1656. a. andsid lossijad kõigest 1262 taalrit 24 ööri brutotulu 3939 taalri vastu 1653. ja 3515 taalri vastu 1654. a. 1657. a. ei andnud aga lossijad mingit tulu. Lisaks sellele suurim laev „Narva“ sai hooletu käitlemise tõttu, nagu mainitakse linna tulude-kulude arveis, nii raskesti vigastada, et ta jäeti käigust ära ja ta varustus jaotati teiste laevade vahel. Seega oli järgi veel ainult kaks laeva — „Laxsz“ ja „Bulle“. 1657. a. mainitakse veel ainult esimest neist kahest, mis sadamas seistes olevat nõudnud 82 taalrit 12 ööri kulu. Mõned aastad hiljem polnud linnal järgi enam ühtegi lossijat. Vististi olid need hukkunud linna piiramisel 1657. a. sügisel või 1659. a. suures tulikahjus. Järelikult tuli linnal uuesti hakata mõtlema kas Narva jõe suudme süvendamisele või uute laevade ehitamisele.

Et riigivalitsus neil aastail tegi eriti otsustavaid jõupingutusi vene kaubanduse juhtimiseks Narva, Nyeni ja Tallinna kaudu ja püüdis kõrvaldada kõiki takistusi sellelt teelt, siis oli ta ka rohkem huvitatud Narva jõe veetee seisundist. Kuna hiljutine teadumus oli näidanud, et linnale toetuste määramine ei anna soovitud tulemusi, otsustati hakata ajama asju kohaliku kindralkuberneri kaudu. Valitsuse umbusk Narva rae võimeisse ses suhtes oli täiesti põhjendatud. Raad, nagu nägime ülal, oli Narva jõe suudme süvendamise küsimust Jacob Fougdt'i algatusel tõstnud küll korduvalt üles, kuid süvendustöö teinud sõltuvaks tõhusaist toetusist riigivalitsuselt. Fougdt'i 1647. a. Narvas viibides oli küll asutud asja juurde, nagu näis, suure energiaga, kuid järgnevail aas-

tail vaibusid needki ja kogu algatus jooksis tühja. Seevastu 1650. a. esineti rae poolt Stokholmis uute nõuetega toetuse saamiseks Narva jõe suudme süvendamiseks. Soodsa juhuse sellekohase palve esitamiseks pakkusid Kristiina kroonimispidustused, mil puhul rae poolt saadeti Stokholmi saatkond ja esitati pikk ja truualamlik memoriaal. Selles muuseum püüti näidata, et linn ei suuda teostada süvendustöid omal jõul, sest 1648. a. lubatud kahe aasta $\frac{2}{3}$ osa aktsiisituludest — 1649. a. 783 ja 1650. a. esimesel poolel 312 hõbetaalrit (à 4 vasktaalrit) — olevat niivõrd väike summa, et sellest ei jätkuvat vilunud meistriale palgakski, rääkimata kuludest tööliste palkade, ehitusmaterjali ja tööriistade arvel. Seepärast paluti anda linnale alatiseks kogu aktsiisitulu ja juhtumil kui suudme süvendamise kulud osutuvad suuremaks kui kalkuleeritud, lisada sellele juurde toetust ka Narva portooriumitulude riigi osast. Kirjas samast aastast rõhutasid ka Stokholmis viibinud Narva saadikud veelkord Narva jõe suudme süvendamise tarvidust, paludes seks riigilt toetust. Nad olevat nimelt kuulnud, et mõned jõukad välismaa kaupmehed kavatsesvat asuda Narva, kui sinne veetee on seatud korda. Riigivalitsusel polnud aga enam usku Narva rae algatusvõimesse ja nõudis enne toetuse lubamist linnalt tööde üksikasjalist kava ja kulude kalkulatsioone. Et sellega rae poolt ei rutatud, jäigi toetus sedapuhku saamata.

Selle asemel pöördus riigivalitsus nüüd uue Ingerimaa kindralkubeneri Erik Stenbocki poole, kästes teha vastavaid kalkulatsioone ja ettepanekuid. Narva varustusmeistril insener Hindrich Seulenbergi lasti koostada Narva jõe suudme plaan, millele pidi märgitama jõesängi ja mereranna sügavus erikohtades. Kindralkubener Stenbock võttis temale tehtud ülesande kohe energiliselt käsile ja kutsus 1654. a. sügisel Narva pürjermeisteri ja rae enda juurde nõupidamisele suudme süvendamise asjas. Ta selgitas neile kui suure tähtsuse evib linnale Narva jõgi. Selle veetee kordaseadmise läbi ta arvas isegi olevat võimaliku meelitada Narva senini Arhangelski sadamat kasustavaid välismaa, eriti hollandi kaupmehi, sest siit kaudu olevat kaubatee Venemaale palju lühem, kui Arhangelski kaudu. Narva võivat välismaa kaupmehed suve kestel teha kolm reisi, Arhangelski heal juhtumil aga ainult ühe. Narva raad oli kind-

ralkubeneri väidetega igati päri, kuid leidis siiski, et sellist kulukat tööd linn ei suuda teostada riigi toetuseta. Seepeale väitis Stenbock, et nad juba üksi tänuhõlme ülesnäitamiseks kuningale, kes linnale on andnud nii palju tuluallikaid ja muid soodustusi, võiks teha omal algatusel ja jõul suudme süvendamiseks vähemalt algustki. Peale ettepaneku puhul peetud omavahelise nõupidamise andis raad järgmise kõrvalepõikleva vastuse: raad on meelsasti nõus tegema töödega algust niipea kui ta on kindel, et valitsuselt seks antakse toetust. Nii kulukat tööd ei riskivat nad võtta ainuüksi enda peale. Rae otsusest kindralkubener teatas valitsusele. Ühtlasi saatis ta edasi Seulenbergi poolt koostatud kalkulatsiooni süvendustööde kohta ja palus selle peale valitsuse resolutsiooni.

Seulenbergi kalkulatsiooni järgi olid süvenduskulud küllaltki suured. Kõigepealt tuli tema arvamus järgi assigneerida riigikassast kolme aasta kestel à 2000 riigitaalrit (= 6000 hõbe- ehk 24 000 vasktaalrit) rahas, edasi — anda 1000 laevanaela rauda ja kõik tarvilikud tööriistad, nagu kirved, raudkangid, plökid jne., mille kohta kuningliku resolutsiooni saades võidavat koostada üksikasjaline eelarve. Töölisi, lotje, palke, kive jm. loodeti saada Narva raelt.

Insener Seulenbergi plaani, mille Stenbock saatis valitsusele selle valmides, juurde lisatud kirjeldises antakse põhjalik selgitus Narva jõe suudme liivaga täitumise ja paremale nihkumise põhjuste kohta. Seulenberg leidis, et jõesängi kõveruse tõttu kiire veevool pörkab vastu liivaluuteid vasakul kaldal ja purustades kallast, kisub siit alatasa liiva kaasa, mida ta kannab mere poole. Siin, osalt suudme laiuse, osalt merelaine vastusurvel voolus nõrgeneb, mistõttu kaasatoodud liivast tekib madalik. Viimaseil ajal jõgi olevat purustanud vasakpoolset kallast õige tunduvalt. Nii mäletavat mõned vanemad Narva elanikud, et ainult üks laev mahtunud sellest pikuti läbi. Nüüd aga olevat jõesäng nii lai, et selles võivat vabalt seista kõrvuti kolm või enam laeva. Jõesängi merepoolse osa pöördumist paremale põhjustavat samuti veevoolu pörkamine vastu kallast. Sama suur kui on pörkenurk, sama suure nurga all kalduvat vool vastavate füüsikaseaduste põhjal, möödudes luuteist, paremale. Selle vea parandamiseks tulevat kasustada vaiust

ja hagudest tehtud tõkkeit. Kõigepealt nende abil pidi püütama muuta voolu suunda. Teiseks tuli vasakpoolset liivakallast kindlustada tõkete või muuli abil kiire veevoolu vastu. Kui see tehtud, tuli liivamadalikust kaevata läbi bagerdamise teel uus sirgjooneline jõesäng. Millisele seisukohale asus valitsus Stenbock'i ja Seulenberg'i ettepanekute suhtes, pole teada. Paistab aga, et Stokholmiski leiti olevat loomuliku, et linn peale suurte benefiitsiumide ja donatsioonide saamise seab veeteed korda ise omal kulul. Nähtavasti kästi ka Stenbock'il panna selles suunas maksma oma mõju. Tema poolt 9. juunil 1652 kokkukutsutud nõupidamisel Narva pürjermeisteri ja raega oli teiste punktide seas jälle päevakorral ka suudme süvendamise küsimus. Siin kindralkuberner rõhutas eriti, et linnale antud suurte benefiitsiumide ja aktsiisitulude eest raad on kohustatud kandma hoolt, et Narva jõe suue oleks seatud korda.

Stenbock'i oma väljenduse järgi oli ta kohe Ingerimaa kindralkuberneriks saamise järgi töötanud kogu oma energiaga Narva jõe veeteed kordaseadmiseks, kuid polnud Narva raelt selle, linna enda elulise ülesande teostamisel leidnud mingit vastutulekut. Varemalt kättevõideldud materjaalseid võimalusi raad ei mõelnudki paigutada nii kulukasse ettevõttesse. Mingi jonnaka ja hellitatud lapse naiivusega püsisid linnaisad sel seisukohal, et riigivalitsus on kohustatud ka selle raskuse kõrvaldama Narva kaubanduse teelt.

Juba oma teise Narvas viibimise aastal jõudis Stenbock kindumusele, et Narva pürjermeisterid ja raeliikmed hoolitsevad kitsarinnaliselt eeskätt oma isiklike huvide eest ja pole kuigivõrt huvitatud üldsuse heakäekäigust. Narva jõe suudme süvendamise asemel, mis täitus aasta-aastalt ikka enam ja enam uhtliiwaga, tegelesid nad linnakodanikule hoopis ebaharilikkude aladega: põlluharimise ja kala-püügi. Seepärast ta ei uskunudki, et raad kunagi oleks mõelnud tõsiselt süvendustööks tubli ehitusmeisteri väljatellimisele. Samas kirjas, milles ta sellest teatab Kristiinale, mainib ta veel, et sellised toimumisalad, millega narvalased nii hoolikalt on tegelenud, on kõigil ajal saanud linnadele hukatuseks. See Stenbock'i kiri arvatakse oligi põhjuseks, et Narva raadi manitseti uuesti riigivalitsuse poolt teha algust suudme puhastamisega niipea kui võimalik. Valitsus omalt poolt olevat

nõus neile tellima Hollandist erilise mehaaniku.

Et Narva rae poolt ka nüüd ei võetud ette midagi otsustavat, oli Stenbock 1653. a. lõpuks kaotanud juba täiesti lootuse mõjustada mõistlikul teel raadi, et see võtaks jõe suudme süvendamise käsile. Seepärast kirjas Kristiinale küsib ta kas poleks parem, kui valitsus võtaks tagasi kõik linnale antud donatsioonid ja muud tuluallikad, et nende sissetulekute arvel seada korda Narva jõe veeteed. Kirja juurde lisab ta ka üksikasjalise aruande kõigist linna uutest tuludest 1646.—1653. a. Kokkuvõetult moodustasid need õige soliidsed summa — 49 442 hõbetaalrit (197 768 vaskaalrit). Ühtlasi mainib ta, et olevat viimane aeg tööde algamiseks, sest võõrad kaupmehed ootavat pikisilmi kavatsatud tööde teostamist. Suure riisiko pärast lahtisel reidil seismise näol nii mõnedki välismaa laevad ei julgevad enam sõita Narva poole, vaid võtvat kursi teisisse sadamaisse, millest olevat oodata tunduvat kroonutulude vähenemist.

Vahepeal kuninglik pürjermeister Jacob Fougdt oli 1653. a. suvel Narvast lahkunud ja Narva rae poolt veel samal suvel oli palutud riigivalitsust määrata Eesti- ja Ingerimaa kommertsdirektor Philip v. Krusenstiern Narva burgkrahviks. Selle soovi valitsus rahuldaski ja 1654. a. kevadpühade paiku Krusenstiern astus teenistusse Narva burgkrahvina. 1653. a. riigivalitsuse poolt antud instruksiooniga kohustati teda kandma hoolt ka Narva jõe suudme puhastamistöö eest. Kuidas seda teostada, selle üle Krusenstiern oli juba 1653. a. juunis avaldanud valitsusele oma seisukohad. Süvendustööks tuli kõigepealt kutsuda kohale asjatundja meister, kes süvendaks jõepõhja ja kindlustaks ühtlasi jõesängi uhtliiva vastu. Jõesäng tuli teha nii sügav, et laevad võisid täie lastiga sõita Narva sadamasse. Sellega pidi laevule olema kõrvaldatud reidil seismise hädaoht ja nad peale selle olema vabastatud kulukast ja aeganõudvast kaupade lossimisest 2 miili kaugel asuva linna ja reidi vahel. Ehkki Narva jõe suue oli sel aastal iseendast muutunud vähe sügavamaks, pidas Krusenstiern süvendustööd siiski niivõrt tähtsaks, et selle teostamisel poleks tohtinud karta mingit kulu. Et vältida Narva jõe suudme uuestiummistumist, soovitas ta maksustada kõiki Narva toodavaid kaupu $\frac{1}{4}$ -protsen-

dise maksuga, millest oleks kogunenud jõe suudme korrashoiu kapital.

Narva jõe suudme süvendamise võttis Krusenstiern kohe Narva jõudmise järgi energiliselt käsile. Pidades nõu Narva raega, otsustati kutsuda kohale varustusmeister insener Tobias Königfels. Narva jõudiski insener Königfels 28. mail 1654. Kaks päeva hiljem komisjon, mis koostus Krusenstiern'ist, Königfels'ist ja raeliikmeist sõitis Narva jõe suudmesse. 31. mail vaadati komisjoni poolt üle suudme seisund ja leiti, et jõesäng on kaldunud õige tugevasti paremale. Kõver jõesäng oli kohati ainult 7 jalga sügav. Üldjoonis tehti seega samad tähendused, mida oli konstateerinud 1654. a. juba insener Seulenbergh. Kohe järgmisel päeval asus aga Königfels ühes oma abilisega jõesängi ja mereranda mõõtma juba üksikasjalisemalt. Mõõdeti loodi ja kompassi abil kogu jõesäng reidist Narvani, mererand kahel pool jõe ja osa Rosona jõe alamjooksu. Mõõtmisest saadud andmed märgiti kaardile ja profiilplaanile. Nende andmete najal oli juba võimalik koostada tööde võrdlemisi üksikasjalisi kalkulasioone. Nii võetigi jõe suudme süvendamise küsimus 30. juunil rae koosolekul lähemale arutlusele. Koosoleku arutlusist ja Königfelsi ettepanekuist raele peatume ainult sellel, mille Königfels pidas siinseis oludes sobivaimaks. Nimelt arvas ta, et kui ehitada jõe suudmesse kaks tammi ehk muuli, siis oleks võimalik anda jõevoolule jälle tagasi ta loomulik õige suund. Veevool saaks siis nii tugev, et ta ise annab jõesängile tarviliku sügavuse. Seejuures peatamm tuli ehitada jõe paremale kaldale, lõigates läbi ka jõe kõrvalekaldunud sängi. Teine, väiksem tammi tuli ehitada vasakule kaldale. Tammi ehituse viisest soovitas ta tarvitada vai- või kammehitust. Kavatsitava tammi kahele poole külge tuli rammida maa sisse 3 rida palke, need omavahel ühendada põikpalkide ja klambrite abil ja vahed täita kividega.

Töödega soovitas Königfels alata mitte järgneval aastal, vaid juba eeloleval talvel ja need lõpetada kevadeks. Seda järgmisil põhjusil: kõigepealt veevool võib kevadel vasakpoolset kallast purustada tublisti edasi, tuues kaasa veel suurema ummistuse ja jõesängi kaju muutumise, mis veel rohkem takistab laevasõitu ja teeb asjatuks suure vaeva ja kuludega teostatud mõõtmistööd, sest hiljem pole

enam võimalik kasustada 1654. a. mõõtmise andmeid, teiseks — talvel jäält olevat palju hõlpsam palke rammida kui suvel praamelt, mil tormid segavad tööd.

Lõpuks tegi Königfels veel järgmise ettepaneku: kuna selle suure töö teostamisel tuleb arvestada takistustega vee ja tuule näol ja töö ise on seotud suurte kuludega, siis sellega pole võimalik katsetada, vaid ettevõtte juhtimine tuleb anda vilunud kätte. Kui raad kindlasti otsustab töid teostada, ja oleks nõus seda usaldama temale, võiks ta Riia linnalt küsida uut teenistuskohuseist vabastamist ja süvendustöö teostada ise.

8. juulil rae poolt võetigi vastu otsus, milles kiideti heaks Königfels'i ettepanekud ja nõustuti alustama töid. Kõigepealt tuli hakata vedama kohale ehitusmaterjale. Königfels'i poolt koostatud arvestuse järgi vajati 8000 3—8-süllast palki, 40 000 suurt ja keskmist raudnaela, 200 laevanaela rauda ja 2 laevanaela terast. Rammimise abinõudeks oli vaja 600 harilikku ja 18 tammepalki. Tööriistuks tuli muretseda 30 raudkangi, 50 puuri, 400 kühvli ja labidat, 400 tõukekäru ja 50 nuiat. Rammimise ja vedude jaoks vajati 100 kanepikõit. Lisaks kulus veel süsi sepatõiks jm. materjale. Töölistena arvati minevat tarvis 500 sõdurit, kes oleksid töö vältel kroonu toidul. Veel vajati mõningaid käsitöölisi, nagu seppi ja puuseppi. Esitatud loetelust paluti kroonult 500 sõdurit ja materjalest rauda, terast, naelu jaööriistu. Ainult palkide, rammimisabinõude, tõrvikute, praamide, kivide ja liiva muretsemine ning vedajaile, puusepile ja sepile tasu maksmine pidi jääma linna kanda.

21. augustil burgkrahv Krusenstiern esitas Narva raele omalt poolt kava selle kohta, mida viimasel tuli kõigepealt teha jõe suudme süvendamiseks. Esiteks tuli lasta teha vähemalt 2 käsitsirammimisabinõu ja alustada nendega töid liivimaapoolsel küljel. Teiseks tuli nii palju kui võimalik vedada kohale palke ja seks palgata suuremal määral voorimehi. Palgid tuli lasta kolmest küljest tahuda ja teritada. Edasi tuli põletada süsi, vedada kohale suuri kive ja palgata 2 tubli tööülevaatajat. Tööd tuli alata väliseist vaaridadest. Esimese 2—3 päeva jooksul tuli proovida, kui palju on võimalik teatud arvu töölistega teha tööd ära päeva jooksul. Saadud andmete najal tuli edaspidi normeerida päevatöö hulka. Kui töö-

lised oma päevast töönormi ei täitnud, said nad sellevõrra vähem palka.

1654. aasta suve lõpul ja sügisel ei jõudnud raad täita kaugelgtki kõiki Krusenstiern'i poolt ettekirjutatud töid, kuid, nagu nähtub linna tulude-kulude arvest, valmistati juba augustis 3 tamme-puust rammimisabinõu ja mõned raudvõrud rammimisel palkide otsa panemiseks, et need ei lõheneks hoopidest. Kokku anti linnakassast sel aastal suudme süvendamise arvel 1970 vasktaalrit. Sellest enamjagu, nimelt 1868 $\frac{1}{2}$ taalrit läks insener Königfels'i ja ta abilise töötasuks, sõidukuludeks ja vastuvõtuks.

Krusenstiern'i poolt tehtud eeltööd olid palju ulatuslikumad, kui 1648. ja 1654. a. omad ja näis olevat eeldusi seks, et Narva jõe suudme süvendustööd võetakse seekord käsile tõsiselt, kuid ometi kujunes olukord nii, et ka nüüd ei tulnud asjast midagi välja. Kõigepealt burgrahv sõitis veel samal aastal Stokholmi ja viibis Narvast eemal veel ka 1655. a. Teiseks ei saanud insener Königfels võtta töid enda kätte. Küll kuulas Krusenstiern Stokholmist kohe uue ehitusmeistri, kuid see ei saanud kohale. Et Königfels soovitas oodata töödega uue töödejuhataja saabumiseni, ei kiirustanudki Narva raad enam sugugi töödega. 1656. a. lahtipuhkenud Rootsi—Vene sõda ei pakkunud seks hiljem enam võimalusi ja 1659. a. võles koguni kogu Narva linn maha, mis-

tõttu jõe suudme süvendamine tuli lükata edasi pikemaks ajaks.

Seega näeme, et Narva saksa kodanik-kond ajas neil otsustavail aastail, mil Rootsi valitsus töötas energiliselt Venemaa ja Lääne-Euroopa vahelise kaubanduse Narva, Nyeni ja Tallinna kaudu juhtimise suunas, seda lühinägelikemat poliitikat. Oli loomulik, et linn püüab omal algatusel ja kulul seada korda vähemalt temale elulise tähtsusega kaubandusliku tuiksoone — Narva jõe veetee. Kuid Narva raad ei teinud seda ka siis, kui linn oli riigilt saanud rea uusi tulusid ja tuluallikaid, vaid aina lootis uusile donatsioonele (linnale paluti nüüd Joala küla). Täiesti viljatud olid ka Jacob Fougdt'i, Philip v. Krusenstiern'i ja Ingerimaa kindralkuberneride energilised püüded ses suunas. Narva jõe suudme süvendamise raskus taheti veeretada täies ulatuses riigivalitsuse kanda. Seepärast on täiesti arusaadav, miks kindralkuberner Stenbock tegi ettepaneku võtta kroonule tagasi kõik linnale 1646. a. alates antud tulud ja tuluallikad ja nende arvel teostada jõe suudme süvendustööd riigi administratsiooni abil.

Sellesama lühinägeliku poliitika üheks väljenduseks oli lossimislaevade ehitamine. Neist loodeti esialgu puhaskasugi, kuid lõpuks selgus, et ettevõtte oli töötanud kahjuga. Laevad hukkusid üksteise järele, kuid Narva jõe suue jäi endiselt süvendamata.

Riigikohtu otsuseid.

Linnamaksude, nende tähtaegade ja trahvirahade otsuse Riigi Teatajas avaldamata jätmisest.

3. märtsil 1933 arutas Riigikohtu Administratiivosakond Tallinna Linnavalitsuse kaebust kohtu- ja siseministri korralduse peale, mis väljendatud Kohtu- ja Siseministeeriumi Administratiivosakonna kirjas Tallinna Linnavalitsusele 2. jaanuarist 1933 nr. 1387 — Tallinna Linnavalikogu poolt vastuvõetud linnamaksude, nende tähtaegade ja trahvirahade otsuse Riigi Teatajas avaldamata jätmise asjas.

2. jaanuaril 1933 nr. 1387 all teatas Kohtu- ja Siseministeeriumi Administratiivosakond Tallinna Linnavalitsusele vastuseks kirjale 19. detsembrist 1932 nr. 18 974, et kohtu- ja siseminister

Riigi Teataja seaduse (RT 115 — 1927, nr. 92) §§ 6 ja 7 põhjal ei leia võimalikuks edasi anda avaldamiseks Riigi Teatajas Tallinna Linnavalikogu otsust 16. novembrist 1932 linnamaksude, nende tähtaegade ja trahvirahade kohta järgmisil põhjusil:

Linnavalikogu on oma ülaltoodud otsuses määranud: 1) veo- ja sõiduäriks tarvitavate hobuseilt ja eesleilt, 2) koerilt ja 3) igat liiki mootorpaatidelt, paatidelt, süstilt ja jahtidelt võetavalt maksusummadelt, mis maksutähtaegadeks on jäänud tasumata, võtta viivitusraha: esimesel kuul 25%, pärast esimest kuud 100% maksmatajäänud maksude summast.

Viivitusraha määramine 25% suuruses esimesel kuul kõigilt loeteldud maksuobjektelt, samuti ka viivitusraha määramine 100% suuruses mootorpaatidelt ja

jahtidelt pärast esimest kuud ei ole seadusepärane.

Linna sissetulekute, väljaminekute, eelarvete ja aruannete seaduse (VSKK — 1917, nr. 274, art. 2010) §§ 78, 79, 97 ja 101 näevad ette tähtjaks tasumata jäänud maksude: 1) veo- ja sõiduäriks tarvitatavalt hobuseilt, 2) koerilt ja 3) paatidelt ja süstilt sissenõudmise kahekordselt, kuna sama seaduse § 103 jahtidelt ja mootorpaatidelt võetava maksu viivitamise eest eriprotsendimäära ette ei näe.

Administratiivsissenõudmisseaduse (RT 2 — 1932, art. 15) § 70 määrab, et riigile ja omavalitsusile võlguolevatele summadele arvatakse juurde 6% aastas, kui vastavas seaduses ei ole nähtud ette eriprotsendimäära.

Eeltoodust järeldub, et maksude tasumisega viivitamise eest linnaomavalitsused on kohustatud võtma viivitusprotsente nende normide määral, mis on nähtud ette Linna sissetulekute, väljaminekute, eelarvete ja aruannete seaduses, ilma neid norme omaltpoolt muutmata või määramata, sest mis seadus on kindlaks määranud, see on kohuslik ega kuulu enam omavalitsuse määramisele. Need maksud aga, mille viivitamise eest maksuseadus eriprotsendimäära ette ei näe, käesoleval juhtumil maks jahtidelt ja mootorpaatidelt, tulevad nõuda sisse 6% aastas juurdearvamiseega, nii nagu määrab Administratiivsissenõudmisseaduse § 70. Volikogu võib üksikuid maksuvõlgnikke nende põhjendatud palveil vabastada nii viivitusprotsentide, kui maksuvõlgade tasumisest, kuid protsendimäära muutmiseks või üldiselt äräjätmiseks puudub tal seaduslik alus.

Nii on siis Tallinna linnaomavalitsus kohustatud nõudma sissemaksuvõlad veo- ja sõiduäriks tarvitatavalt hobuseilt, koerilt, paatidelt ja süstilt kahekordselt, mootorpaatidelt ja jahtidelt aga 6% aastas juurdearvamise ja linnavolikogul polnud seaduslikku alust vähendada seaduses ettenähtud viivitusraha määra esimesel kuul 25%-ni ja määrata maksuvõlale mootorpaatidelt ja jahtidelt viivitusprotsente oma äranägemise järgi Administratiivsissenõudmisseaduse § 70 nõude vastaselt, mistõttu ei või leida ka aset volikogu ülaltoodud otsuse avaldamine Riigi Teatajas.

Riigikohtule antud kaebuses palub Tallinna Linnavalitsus eeltoodud kohtu- ja siseministri otsuse tühistada järgmisil

põhjusil: kohtu- ja siseministri korraldus olevat rajatud kahele alusele: 1) ei olevat seadusepärane, et mootorpaatide ja jahtide maksu viivitusrahaks on määratud 100% maksust, sest Linna sissetulekute, väljaminekute, eelarvete ja aruannete seaduse (VSKK — 1917 — 274, art. 2010) § 103 ei nägevat ette neilt sõidukeilt võetava maksu viivitamise eest eriprotsendimäära, mis pärast selle maksu viivitusprotsendi määr piirduvat Administratiivsissenõudmise seaduse (RT 2 — 1932, art. 15) § 70 põhjal 6% aastas.

See põhjendus olevat aga ekslik. Linna sissetulekute, väljaminekute, eelarvete ja aruannete seaduse § 2 olevat ette nähtud 30 mitmesugust maksu linnade kasuks, kusjuures iga nende kolmekümne maksu suuruse ja maksu võtmise lähema korra kohta olevat edaspidi antud iga maksu kohta eraldi juhiseid, mõne maksu kohta terves reas, mõne maksu kohta kahes ja kolmes, mõne lihtsama maksu kohta aga ühes ainsas paragrahvis. Käesoleval juhtumil olevat tegemist § 2, p. 27 ettenähtud maksuga ja nimelt maksuga jalgratailt, iseliikuvailt sõidukeilt, jahtidelt ja mootorpaatidelt. Selle maksu juhiseiks olevat §§ 102 ja 103, viimane neist viitega §§ 76—78. Neist paragrahvast olevat § 102 pühendatud maksu objektide loetlusele ja maksu ülemäärade näitamisele ja § 103 ühes §§ 76—78 — selle maksu võtmise lähema korra äramääramisele. Neid §§ (102 ja 103) tulevat võtta alati ühiselt, kuna viimane neist (103) olevat tegelikult esimese (102) järgi ja sisaldavat määrusi ühe ja sama maksu kohta. Kaheks paragrahviks olevat need määrused lahutatud puhttehnilisil põhjusil.

Seepärast, kuigi § 103 puuduvad sõnad: „jahid ja mootorpaadid“, tulevat seda seletada ei millegi muuga, kui sellega, et maksuobjektide täielik loetus on tehtud § 2, p. 27 ja § 102 ja seda täielikku loetlust polevat peetud tarvilikuks korrata enam § 103, kus on piiratud ainult üldmõistega „iseliikuvad sõidukid“.

Teist seletust sellele anda olevat võimata. Kui pidada õigeks kohtu- ja siseministri seisukohta, et iseliikuvate sõidukite mõiste alla ei saa tuua jahte ja mootorpaate, tuleks järeldada, et on loodud selline ebamäärane olukord, kus linnadel on ainult õigus määrata § 102 põhjal maksu (rohkem teha see paragrahv ei luba) jahtidelt ja mootorpaatidelt, kuid selle

maksu võtmise korra, maksu tähtaja jne. kohta pole linnadel õigust teha mingeid korraldusi, sest sellekohaseid õigusi andvas § 103 ei ole jahid ja mootorpaadid nimetatud. Edasi oleks kõigil linnadel, kuhu aga mingi jaht või mootorpaat lühemaks ajaks sõidab, õigus määrata neilt maksu (sest § 103, mille põhjal maksu võib määrata ainult ühes linnas, polevat maksev nende maksuobjektide kohta), kuid korraldada maksu sissenõudmist pole õigust ühelgi linnal.

Kaebaja arvates nii jaht kui ka mootorpaat kuuluvat „iseliikuvate sõidukite“ hulka, muidugi § 103 mõiste kohaselt, mitte aga otseses mõistes, sest sellist sõidukit, mis ise liigub, pole olemaski.

Edasi olevat kaebaja arvates Linna sissetulekute, väljaminekute, eelarvete ja aruannete seaduse venekeelse teksti tõlkija E. Dolf § 103 oleva venekeelse sõna „экипаж“ väga õnnelikult ja § 103 tõsist mõistet väga tabavalt tõlkinud eesti keelde sõnaga „sõiduk“. Samuti nagu „iseliikuvat“ ei saa ka „экипаж“ võtta selle sõna otseses mõistes, sest veoautot ei nimeta keegi ekipaažiks, kuna aga § 102 loetluses on seda siiski tehtud.

Seepärast kaebaja arvates puuduvat alus §§ 102 ja 103 käsitlemisel eraldada iseliikuvate sõidukite („самодвижущийся экипаж“) mõiste alt jahte ja mootorpaate ning jätta õhku rippuma neilt esemeilt linnade heaks lubatud maksu.

Mis puutub kohtu- ja siseministri teisisse põhjendussisse, siis tulevat pidada silmas, et Linna sissetulekute, väljaminekute, eelarvete ja aruannete seadusega (§§ 1 ja 2) on linnadele antud „õigus“ võtta oma kasuks teatud makse, mitte aga tehtud seda neile „kohustuseks“. Et aga linnad oma õiguse teostamiseks ei läheks liiga kaugele, on kõik maksud piiratud teatud ülemmääradega, millist linnad ei tohi ületada; ülemmäär piires võivad aga linnad vabalt oma äranägemise järgi teostada oma õigusi või jätta neid isegi teostamata. Seepärast, kui linn ei teosta oma õigust võtta kodanikelt maksuvõlgade viivitusraha täiel määral, on see tema õigus ja teda ei saa kohustada võtma kodanikelt rohkem, kui ta ise seda tahab võtta. Lähedes sellelt seisukohalt, tulevat § 78 ettenähtud viivitusraha määrale vaadata kui teatud ülemmääradele, millest linnad ei tohi kõrgemale minna. Selline tõlgitsemine olevat täielikus kooskõlas § 78 tekstiga. Nii algteksti venekeelne lause „подвер-

гаются взысканию“, kui ka E. Dolf'i tõlkes eestikeelne „nõutakse sisse“ eeldavad enne sissenõudmist linnavolikogult teatud otsust või korraldust, millega määratakse karistus ehk trahvi korratumale maksualusele ja puudub igasugune alus arvamiseks, et trahvi määrav asutis tohib seda trahvi määrata ainult kõrgemal määral. Selline kõrgemal määral trahvi nõudmine linnade poolt olevat mõeldav ainult siis, kui sellest trahvist osa saab riik. Muil juhtumel, ka käesoleval juhtumil, olevat selline nõue täiesti ebamäärane ja ei sobivat kuidagi linnamaksude võtmise korra põhimõttega.

Pealegi tulevat pidada silmas, et Tallinna Linnavolikogu otsus 16. novembrist 1932 ses osas pole midagi muud, kui maksude võtmise lähema korra, muuseas ka maksu tähtaegade äramääramine. Tähtajad olevat Tallinna Linnavolikogu määranud kolmes järgus. Esimesena olevat määratud tähtpäev, mille möödumisel maks loetakse juba maksuvõlaks, kuid selle tasumiseks ilma trahvita antakse veel aega pool kuud. Teisena järgnevat uus tähtpäev, mille möödumisel ühe kuu jooksul on veel võimalik maksu tasuda, kuid juba väikese trahviga — 25%. Kolmandana olevat juba määratud maksu tasumise lõplik tähtpäev. Jääb aga veel sel tähtpäeval maks tasumata, siis sel juhtumil olevat linnavolikogu otsustanud võtta trahvi kõrgemal määral, mida lubab seadus. Selline maksuvõtmise lähema korra — maksutähtaegade — määramine ei sisaldavat mingit kõrvalekaldumist seadusest ja selline kord olevat Tallinnas maksev olnud üle kümne aasta. Selles korras ja suuruses olevat võetud samal ajal ka trahvi jahtidelt ja mootorpaatidelt.

Arutanud käesoleva asja ja kuulanud prokuröri arvamuse, leiab Riigikohus, et Tallinna Linnavalitsuse kaebus tuleb jätta tagajärjeta, sest kohtu- ja siseministril oli kaevatud korralduses ettetoodud põhjusil õigus mitte edasi anda avaldamiseks Riigi Teatajas Tallinna Linnavolikogu otsust 16. novembrist 1932. On ekslik kaebaja arvamus, et Linna sissetulekute, väljaminekute, eelarvete ja aruannete seaduse (VSKK — 1917, nr. 274, art. 2010) §§ 102 ja 103 tuleks võtta ühiselt, kuna viimane neist olevat tegelikult esimese järg ja sisaldavat määrusi ühe ja sama maksu kohta, mispärast § 103 tulevat kohaldada ka jahtide ja mootorpaatide kohta, kuigi § 103 puuduvad sõnad „jahid ja

mootorpaadid“, sest nende sõnade puudumine olevat seletatav sellega, et maksuobjektide täielik loetlus olevat tehtud § 2, p. 27 ja § 102, ning seda täielikku loetlust ei olevat peetud tarvilikuks enam korrata § 103, kus olevat piiratud ainult üldmõistega „iseliikuvad sõidukid“. Kui vaadelda ligemalt Linna sissetulekute, väljaminekute, eelarvete ja aruannete seaduse §§ 102 ja 103, siis nähtub, et jahtide ja mootorpaatide maksustamisel § 103 seoses § 102 ei saa võtta. § 102 ütleb, et maks jalgrattailt ja iseliikuvailt sõidukeilt, samuti ka jahtidelt ja mootorlootsikuilt (§ 2, p. 27) võetakse kõigilt, kes peavad linnas sõiduks jalgrattaid ja iseliikuvaid sõidukeid, ka samuti jahte ja mootorlootsikuid, kuna § 103 räägib, et isikud, kes on ühes linnas jalgrattailt ja iseliikuvailt sõidukeilt maksu tasunud, on samast maksust vabad, kui nad sõidavad teises linnas („при передвижении в другом городе“) ning on lisatud juurde § 103 teises lõigus, et maksuvõtmise juures jalgrattailt ja iseliikuvailt sõidukeilt („самодвижущих экипажей“) kohaldatakse §§ 76—78 ettenähtud juhised, s. t. muuseas (§ 78), et sellelt, kes pole õigel ajal maksu tasunud vähemal määral, nõutakse sisse tasumata summa kahekordses suurus. Nagu selgub ülaltoodud seaduse määrusist, pole õige kaebaja väljendus, et § 103 olevat piiratud ainult üldmõistega „iseliikuvad sõidukid“, sest § 103 otseselt tähendab, et maksu võtmise juures jalgrattailt ja iseliikuvailt sõidukeilt kohaldatakse §§ 76—78 ettenähtud juhised („правила“). Seega § 103 ei puuduta üldse jahte ja mootorpaate ja ei ütle, et maksuvõtmise juures jahtidelt ja mootorpaati-

delt tuleb kohaldada §§ 76—78 ettenähtud juhised, mispärast kohtu- ja siseministri arvamus on õige, et Tallinna Linnavolikogul puudus seaduslik alus vastu võtta määrust selle kohta, et jahtide ja mootorpaatide omanikud, kui nad määratud maksu tähtajal ära ei tasu, peavad selle maksu (Linna sissetulekute, väljaminekute, eelarvete ja aruannete seaduse § 78 järgi) tasuma kahekordselt (100%). Põhjendamatult on ka kaebaja arvamus, et sellisel juhtumil jääb jahtidelt ja mootorpaatidelt linnade heaks võetav maks õhku ripuma, sest neilt esemeilt määratud maks kuulub ikkagi sissenõudmisele, kuid tähtajaks mittetasumise korral ei saa nõuda seda maksu kahekordselt, vaid kaevatud korralduses tähendatud viivitusprotsendiga.

Kaebaja tähendab täiesti õieti, et Linna sissetulekute, väljaminekute, eelarvete ja aruannete seadusega on linnadele antud õigus võtta oma kasuks teatud makse, mitte aga tehtud seda neile kohustuseks. Samuti on õige, et ülemmäära piires võivad linnad määrata neid makse ja soovikorral neid üldse mitte määrata. Kuid käesoleval juhtumil pole tegemist mingi maksu ülemmääraga, vaid § 78 ettenähtud juhisega, mis otseselt näeb ette, et neilt maksumaksjailt, kes määratud tähtajaks ei tasu maksu või tasuvad puudulikult, nõutakse maks sisse kahekordselt. See on kindel juhis, milline on antud seaduseandja poolt ja linnavolikogu omalt poolt ei või seda muuta oma otsusega.

Neil põhjusil ja Adm. K. K. §§ 21 ja 22, p. 1 põhjal otsustas Riigikohus jätta Tallinna Linnavalitsuse kaebuse tagajärjeta.

Kroonika.

Tartu Linna Pank.

Tartu linna panga asutamise mõte liikus Tartu linnaomavalitsuse tegelaste keskel juba pikemat aega. Nagu igal uuel kavatsusel, nii olid ka sel oma pooldajad, kui ka selle tarvilikkuses kahtlejad. 1924. a. oli aga seisukoht selgunud siiski niivõrd, et linnavolikogu oma koosolekul 24. septembril otsustas põhimõtteliselt tunnustada panga asutamise tarvilikuks ja määras seks linna summadest 20 000 kr. panga esialgseks põhikapitaliks.

Panga tegevus algas tegelikult 1. juulil 1927, peale seda kui vastavad organid olid valitud ametisse.

Et panga põhikapitaliks määratud summa — 20 000 kr. — osutus selle aja kohta liiga väikeseks, siis otsustas linnavolikogu suurendada ka põhikapitali 50 000 kroonini, nii et pank oma tegevust juba algusest peale võiks arendada edukalt.

Nüüd, kus pank on töötanud juba üle 6 aasta, peavad vist küll kõik, kes selle küsimuse otsustamisel olid kaastegevad, tunnustama, et sel ajal astunud samm oli otstarbekohane ja ka kasulik. 1927. a. oli küll juba panganduse alal möödunud tõusuaeg, kuid vaatamata sellele kasvas Tartu Linna Pank ometi väga kiiresti ja

võis arendada oma tegevuses ja läbikäikudes, mis veel liigne kord näitab seda, et pank kodanikkude laiemaile hulgile oli oodatud ja vajaline rahaasutis.

Kuidas see arenemine ja tõus järjekindlasti on kestnud, seda näitavad alltoodud arvud:

	Hoiusumme		Laene		Äriseis	
	Kr.	S.	Kr.	S.	Kr.	S.
1. okt. 1927	158 627	88	160 451	—	215 468	73
1. jaan. 1928	305 590	84	297 003	96	385 415	19
1. juulil 1928	521 960	21	609 600	55	714 459	09
1. jaan. 1929	603 950	80	687 782	97	781 134	13
1. juulil 1929	765 057	11	782 783	52	975 046	45
1. jaan. 1930	905 184	—	996 567	02	1 135 527	47
1. juulil 1930	1 078 374	07	1 142 844	06	1 338 871	87
1. jaan. 1931	1 384 469	86	1 358 453	73	1 628 713	95
1. juulil 1931	1 969 797	76	1 817 221	63	2 310 583	43
1. jaan. 1932	1 969 589	03	1 906 090	91	2 254 148	70
1. juulil 1932	2 064 338	31	2 021 856	07	2 395 145	07
1. jaan. 1933	2 021 718	52	1 958 006	47	2 283 024	62
1. juulil 1933	1 914 928	05	1 983 502	63	2 283 122	62
1. jaan. 1934	2 077 144	92	2 007 966	32	2 403 216	95
1. märtsil 1934	2 187 139	26	2 093 057	73	2 563 005	33

Seega on pank tõusnud oma äriseisult teisele kohale Tartus asuvate erarahaasutiste peres (esimesel kohal on Ühispank „Tartu Eesti Laenu- ja Hoiuühing“).

Selle aja jooksul on pank andnud puhaskasu:

I tegevusaastal — 1. VII 1927 kuni	31. XII 1928 — kr. 11 906 61
II „ „ 1929. a. . . „	15 841.54
III „ „ 1930. a. . . „	20 163.22
IV „ „ 1931. a. . . „	26 047.89
V „ „ 1932. a. . . „	27 385.75
VI „ „ 1933. a. . . „	49 275.43

kusjuures panga üldlääbikäik oli:

I tegevusa. (1927./28.)	kr. 18 186 927.08
II „ „ (1929. a.)	„ 19 474 409.30
III „ „ (1930. a.)	„ 23 345 515.52
IV „ „ (1931. a.)	„ 35 235 219.44
V „ „ (1932. a.)	„ 37 994 043.97
VI „ „ (1933. a.)	„ 37 768 592.96

Panga põhikapitali on linnaomavalituse poolt mitmel puhul täiendatud ja on praegu 158 985 kr. 43 s. Peale selle on põhikirja põhjal igaaastasist jääkidest moodustatud 22 597 kr. suurune tagavarakapital ja igaaastase vallasvara kustutuse teel 5618 kr. 88 s. suurune amortisatsioonikapital.

Laenuprotsentide alandamises ja kre-

diidi odavamaks muutmises on Tartu Linna Pank ikka sammunud koos nendega, kes olid valmis seda teostama esimestena.

Peale kohaliku kaubanduse ja tööstuse teenimise on Tartu Linna Pank varustanud tähtsal määral kohalikku linnaomavalitsust tema mitmepalgelises tegevuses hädavajalise lühiaegse krediidiga ja pakunud jõudumööda oma abi suuremate maksude vastuvõtmisel nende laekumise päevil.

Pank on kohaliku pankade nõukogu liige, kuhu ta võeti vastu juba esimese tegevusaasta esimesel poolel. Ehkki uute liigete vastuvõtmine pankade nõukokku toimub harilikult panga mõneaastase tegevuse järele, oli ka siin Tartu Linna Panga suhtes nõukogu seisukoht erakordne.

Riigikogu poolt 23. märtsil 1932 vastuvõetud ja 1. juulist 1933 lõplikult maksamahakanud uue Krediitasutiste seaduse kohaselt on panga poolt töötatud välja ka uus põhikirja, mis võeti vastu linnavolikogu poolt 13. märtsil 1933 ja kinnitati majandusministri poolt sama aasta 4. mail ja on pangas maksev alates 1. juulist 1933.

Tähtsama uuendusena uues põhikirjas tuleb märkida panga nõukogu loomist. Aga ka muidu, olgu juhtimise ehk ka panga operatsioonide alal, on panga tegevus viidud ühtlasile aluseile teiste kommertsbankadega.

Peale eeltoodu väärrib veel mainimist linnavolikogu poolt panga põhikirja § 6 alusel määratud 500 000 kr. suurune summa, mille ulatuses linn, peale harilikkude panga omakapitalide, on veel vastutav panga kreditoride ees.

Kokkuvõttes on pank esimeste tegevusaastate kestel kujunenud ikka enam ja enam otsitavaks rahaasutiseks ja oma tegevusega ületanud ka optimistlikemadki lootused, aga ka tõendanud täiel määral oma olemuse tarvilikkust ja õigust.

Ka viimaste aegade kriisiaastad pole suutnud pidurdada panga tegevuse arengut ja kasvu ja pank on hoolimata ka neist erakordselt raskeist aastaist majanduselus ometi võinud aasta-aastalt suurened ja töötada edukalt, nagu see selgub juba ka ülaltoodud arvustikustki.